

sit, aran. *ġeskiüt*). La tendència natural de l'estudiós ha de ser a pendre això com a resultat d'un *iei* originari, causat per diftongació condicionada, i que en l'evolució posterior redueix ràpidament el triftong *iei* a *ié* davant una consonant implosiva: tal com FĒRĪO passa tot seguit a *fier* per *fiēr*, o QUAEREO *quieir* passa a *quier*.

Tal com en el sufix tenim, gairebé universalment, en occità antic, *-ier*, en el masculí, tot i que el femení *-ieira* o (amb reducció inversa) *-eira*, ens ensenya que hagué d'haver-hi *-ieir* en el masculí, si bé molt aviat reduït a *-ier* a causa de l'existència d'una consonant implosiva que el travava; anàlogament, amb altres implosives, tenim aviat *leis* 'ella' molt més que *lieis*; *pietz* o *peitz* per PĒCTUS i per PĒJUS i rarament es troba ja *pieitz*; *lieg* LĒGIT, *leit* o *liech* LĒCTUS 'llit' pertot amb un diftong que és natural suposar arreu producte d'un triftong originari. Però com que aquest triftong, allà on hi ha estat, s'ha reduït en català a *i*, semblaria natural admetre que també el català hagi partit d'aquest triftong originari en el nostre adverb: tal com FĒRĪO ha dat cat. *fir*, QUAEREO > *quir*, *mir mira* són les formes MĒREO, MĒREAM del verb MERERE 'merèixer'; com al cat. ant. *estirs* EXTĒRIUS correspon oc. ant. *estiers*; o com tenim *piis* de PECTUS, *llit* de LECTUS, *ix* de EXIT; o tal com hi ha *mills* MELIUS o *pinte* = aran. *piente*, oc. ant. *p(i)enche*, *pienti* PĒCTINEM.

Potser no podem excloure tampoc la possibilitat que la *i* del nostre *ahir* vagi tenir una gènesi diferent, i que la *i* hi resulti d'una metafonia causada per la *-i*: com en *mis*, primera persona del perfet de *metre*, oposada a la tercera *mès* —MĪSSĪ ~ MĪSSĪT— *pris* ~ *pres*, *fju* ~ *féu*, *vinc* VĒNUĪ ~ *venc* i tota aquesta llarga sèrie (*-ĭstĭ* > *-ist*, etc.), *mit*, *prin*, *penit* imperatius en *-i* de verbs en *-ire* (cf. *VidesR* I, 45), *pliu* imperatiu del verb antic *plevir*. ¿Fóra possible, doncs, que HĒRĪ hagués passat directament a *hir* per metafonia, sense diftong previ? Ací és on ens veiem estiregassats entre arguments contradictoris. Notem que tots els exemples catalans de metafonia que acabo de citar són d'una Ē etimològica tancada (< ĭ o Ē), fins i tot si ens allarguem fins a la toponímia, en collectius com *Carlit* (probablement un genitiu com DESERTUM CARDUĒTĪ o CARDUELĒTĪ), alt-arag. *Lapedomit* LAPIDEM ULMĒTĪ, gc. *Labrit* a. c. d. *Albret* (VILLA (A)LEBRĒTĪ a. c. d. [PAGUS] ALEBRĒTUM). L'explicació per metafonia ens conduiria a suposar que una *-i* podria metafonitzar inclús una Ē oberta etimològica.

Sembla haver-n'hi un cas, cat. *vin* (més tard *vin-ne* reduït a *vine*, explicació que se sol admetre); anàlogament MzPi i Am.Castro van explicar (*RFE* VIII, 184), el cast. *ven* de VĒNĪ sense diftong (enfront de *viene* VĒNĪT) per l'acció de la metafonia; en canvi l'aran. *véne* 'vine' surt de *ven-ne* i ací no veiem diftong ni hi veiem metafonia. És, doncs, un conjunt de fets complicat i amb molt detalls opinables: el caràcter únic de l'ex. *vin* (*vine*), la major afinitat que hem de reconèixer en general als fets catalans amb els occitans que no amb els castellans, quan això ens obliga-

ria a separar el cat. *hir* del seu germà immediat l'oc. ant. *ier*, tot això no ens permet de donar com a provat que *hir* sigui explicable per metafonia, i sense diftongació.

D'altra banda més enllà del castellà hi ha encara una llengua que pot aportar ací un argument de gran pes. El portuguès diu avui *ontem* (AD-NOCTEM) per a 'ahir', però en la llengua antiga hi trobem *heire*. És forma molt documentada i que persistí bastant de temps: quatre vegades en el *Canc.* de la Vaticana, una en el Colocci-Brancuti, un parell en la *Demanda do Graal* (encara *ir-noite* 'ahir vespre', dos cops en els autos de Chiado, del S. XVI).³ Això no es pot explicar per HĒRĪ (menys pel citat arcaic *here*) però sí per un *HĒRĪE, que si no com a forma llatina primitiva s'explicaria ben fàcilment per analogia del contraposat HODIE. Explicació tan natural i planera que sembla deixar aclarides ja sense escrúpols futurs la història del mot occità *ier* i la del port. ant. *heire*, i per tant sembla reforçar encara la versemblança que s'hagi d'eliminar la idea d'una metafonia en català, llengua intermèdia entre aquelles dues.⁴ I el cop decisiu el pot aportar encara el fet que també el lleonès i l'arag. sembla que en aquest punt tenien diftongació condicionada i no pas vocal simple com el castellà: car l'asturià diu *ayeri* (Vigón); i a l'Alt Aragó, l'*ayé* de la Vall de Gistau i l'*ayere* de la de Benasc, com sigui que es troben en valls on són ben rars encara els casos de diftongació espontània (Benasc i Gistau *peu* PĒDEM, etc.), els hem de mirar com a resultats del tipus luso-occità *HERIE i no pas de HERI.

CPT.: *Después-ahir* [*despus-hir*, 1462, *AlcM*] que, amb la variant mall. *despuis-ahir* i alguna altra de menor, s'estén encara avui a tot el territori de la llengua, llevat del barceloní i algunes comarques pròximes, on es prefereix *abans-d'ahir* o *ans-d'ahir*: fins a la vall de Benasc, *despus-ayere* (Ferraz, p. 49); un concurrent més limitat es *dellà-ahir*, propi d'una franja N. del rossellonès, almenys *doláira* a Evol (Conflent, 1960), Cerdanya *dellà-ahir* (*BDC* II, 50), Olot *denllà-ahir* (*DAG.*) igual que aran. *deláze* (però *despus-ahir* ja a tot el Rosselló estricte, Marenda i fins a Illa, així com a Andorra); un altre concurrent medieval fou *l'altr'ir*, que llegim en la *Questa* de Reixac («lo cavalier qui ses armes li'n portá *l'altr'ir*», 97.36, traduint fr. *avant-hier*); aquest, però, podia tenir sentit més vague, car en «*l'altr'ir lo yorn de Pantagosta*» (106.19) seria 'fa bastants dies', puix que ja ha passat cosa d'un mes; sentit que sol tenir més aviat en l'oc. *l'aur'rier*, d'ús tan freqüent en els trobadors (Marcburú, etc.).

És interessant la combinació que assenyalem en el glossari de les *Vides Rosselloneses*: «*jair* o *ja ir*: 'aque'l qui't saludá *jair-matí* era la tua muler', P136r2, nota 67, '*yair* nasc Jhesú Christ', f. 158v1, n. 20 (= Voragine, 463.22). Sembla sortir de JAM HERI 'ja ahir', amb un valor de *ja* afeblit, comparable al de l'it. *già*. Tanmateix l'aranès *jassé* o *gessé* 'ahir' més aviat sembla venir de HERI SERO 'ahir al vespre', cf. fr. *hier soir*, it. *ersera*. No és fàcil de conciliar les